

ระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย

Competency Development System of Buddhist Missionaries in Thailand

อุบลรัตน์ เตียรรัตน์ Ubolrat Tiarat^๑
วีระ สุภะ Wera Supa^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “ระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในประเทศไทย เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาสมรรถนะสำหรับพระธรรมทูตในประเทศไทย และเพื่อนำเสนอระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบสมรรถนะสำคัญส่วนตนของพระธรรมทูตไทย ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะส่วนบุคคล สำหรับการปฏิบัติงานจะต้องประกอบด้วย สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามหน้าที่ สมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูต ได้แก่สมรรถนะตามโอวาทปาฏิโมกข์ และสมรรถนะตามหลักองค์แห่งทูต ๘ ประการ การพัฒนาระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูต มี ๓ ขั้นตอน คือ ๑. ศึกษาบทบาทหน้าที่และสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ๒. ศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ ๓. สร้างระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตไทย ซึ่งมี ๖ ขั้นตอน คือ ๑). สร้างหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะ ๒). ทำการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ๓). ทดลองงาน ๔). ปฏิบัติงานจริง ๕). ประเมินผล ๖). ปรับปรุงกระบวนการ แก้ไขปัญหา ผลการตรวจสอบระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย พบว่าระบบมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้พัฒนาพระธรรมทูตไทย และประยุกต์ใช้ในงานพระประชุมสัมมนาพระธรรมทูตในประเทศไทยได้

คำสำคัญ: ระบบ, พัฒนา, สมรรถนะ, พระธรรมทูต, ประเทศไทย

---

^๑ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย Buddhist Educational Administration, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

^๒ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์วนารถ Faculty of Business and Information Technology, Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Chakrabongse Bhuvanarth Campus, Thailand

Abstract

This article is part of the dissertation title “Competency Development System of Buddhist Missionaries in Thailand”. The objectives of this dissertation were: To study the desirable competency of Buddhist missionaries in Thailand, To develop the competency development process for Buddhist missionaries in Thailand, and To propose the competency development system of Buddhist missionaries in Thailand. The qualitative research method was used in the study. The results of the study found that: The significant components of Buddhist missionaries’ competency were knowledge, skills and individual qualifications. The desirable competency of Buddhist missionaries in Thailand was the competency in Ovadapatimokkha and eight principles of missionary. There were 3 steps in competency development of Buddhist missionaries in Thailand; 1. to study the role, duty and competency of Buddhist missionaries, 2. to study the desirable competency of Buddhist missionaries, and 3. to design a curriculum for competency development consisting of 6 steps; 1) curriculum design, 2) training, 3) internship, 4) field work, 5) evaluation, and 6) correction and improvement. The result of try-out with the competency development system of Buddhist missionaries in Thailand was satisfactory and it could be implemented.

Keyword: system, development, competency, missionaries, Thailand.

๑. บทนำ

๑.๑ งานพระธรรมทูตก่อนเข้าสู่ประเทศไทย

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา โดยการแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์จนกระทั่งบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ แสดงธรรมโปรดยสกุमारและสหายนวม ๕๕ คนจนกระทั่งบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ชีนาสพ รวมพระสาวกในพรรษาแรก ๖๐ รูป แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า

ดูภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์(เช่นกัน) พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์, พวกเธออย่าได้ไปรวมโดยทางเดียวกันสองรูป, จงแสดงธรรมงานในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด, จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์, สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีอสุลือกีเลสน้อยมีอยู่, แต่เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม, ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอูรวเวลาเสนาานิคม เพื่อแสดงธรรม^๓

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ.๓๐๓ เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกได้ทรงคัดเลือกพระเถระผู้มีความสามารถส่งไปเป็นสมณทูต ให้นำพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนในต่างประเทศหลายทิศ ทั้งนี้คณะพระธรรมทูตสายที่ ๘ คณะพระโสณะและพระอุตตระ ได้เดินทางมายังสุวรรณภูมิ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

๑.๒ งานพระธรรมทูตในประเทศไทย

งานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทย กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๐๗ ถึง ปี พ.ศ.๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ให้มีศีลธรรมประจำใจ มีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการ จัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศพระศาสนาในถิ่นต่างๆ

การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังคงขาดระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ในที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน จึงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูต ได้แบ่งคณะทำงานเพื่อ

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

ดำเนินการในเรื่องนี้ ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่งคณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงาน พระธรรมทูตคณะทำงานชุดนี้ ได้ประชุมพิจารณาร่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา ส่วนคณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาร่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่งคณะทำงานชุดที่ ๒ นี้ ได้พิจารณากลับกรอระเบียบดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทย จึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” เป็นหลักปฏิบัติสืบมา

เพื่อให้การทำงานของพระธรรมทูตเป็นไปอย่างทั่วถึง จึงได้มีการแบ่งเขตจาริกออกเป็นสายต่าง ๆ โดยแม่กองงานพระธรรมทูตได้จัดแยกการปฏิบัติงานออกเป็น ๙ สาย คือ

- สายที่ ๑ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑ และ ๑๔ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร

- สายที่ ๒ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๒ และภาค ๓ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

- สายที่ ๓ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๔ และภาค ๕ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

- สายที่ ๔ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๖ และภาค ๗ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

- สายที่ ๕ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๘ และภาค ๙ มี ๑๐ จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร หนองบัวลำภู บึงกาฬ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

- สายที่ ๖ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และภาค ๑๑ มี ๑๐ จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครพนม อำนาจเจริญ นครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์

- สายที่ ๗ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๒ และภาค ๑๓ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา สระแก้ว ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

- สายที่ ๘ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และภาค ๑๖ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

- สายที่ ๙ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และภาค ๑๘ มี ๑๑ จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต ตรัง กระบี่ พังงา ระนอง พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล

๑.๓ ปัญหาด้านสมรรถนะของพระธรรมทูต

ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยลึกไปถึงในระดับตำบลจะมีพระธรรมทูตปฏิบัติหน้าที่อยู่ เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ชี้ทางมรรคผลนิพพานแก่พุทธบริษัทด้วยการเทศนาสั่งสอน อบรมคุณธรรม นำพาให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่พุทธธรรมยังเข้าไม่ถึงจิตใจของประชาชน เพราะสภาพสังคมในปัจจุบัน ประชาชนมีความเดือดร้อนวุ่นวายเนื่องจากปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการละเมิดทางเพศ ปัญหาการก่อกวนทะเลาะวิวาทกันของนักเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดศีลธรรมนั้นเป็นที่มาของคำถามว่า ประเทศไทยก็เป็นเมืองพุทธ ทำไมจึงเกิดปัญหาเช่นนี้ได้ ทั้งที่พระธรรมทูตก็ทำหน้าที่ของตนอย่างมิได้ขาดตกบกพร่อง แต่ปัญหาต่าง ๆ ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การจับกุม คุมขังผู้กระทำความผิดไม่ใช่เป็นวิธีแก้ปัญหายั่งยืน ไม่เหมือนการสอนศีลธรรม จริยธรรม ให้ได้เกิดความเข้าใจชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของคนให้ดีขึ้น ทำให้ปัญหาสังคมได้รับการแก้ไขบรรเทาเบาบาง เกิดเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเผยแผ่ที่ดีสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในสังคมได้ การจะทำให้งานพระธรรมทูตมีการพัฒนาควรมีระบบรองรับการฝึกอบรมพระธรรมทูตให้มีสมรรถนะที่สามารถออกปฏิบัติงานได้อย่างได้ผล ทั้งสมรรถนะส่วนตัวและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการฝึกอบรมพระธรรมทูตควรที่จะเน้นการเพิ่มสมรรถนะของพระธรรมทูตให้มีประสิทธิภาพ ต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ว่าสมรรถนะที่พึงประสงค์ หรือที่ควรจะเป็นของพระธรรมทูตในประเทศไทยควรเป็นอย่างไร จะมีกระบวนการพัฒนาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในประเทศไทยได้อย่างไร กระบวนการเสริมสร้างพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในปัจจุบันควรเป็นอย่างไรทั้งในด้านการอบรม ด้านการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ของบ้านเมือง ด้านสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้านการบริหารงานพระธรรมทูต

๑.๔ รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้า

ในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความดี กัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ว่า^๔ เป็นที่รักเป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ไม่ชักนำไปในอวิชชา

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า^๕ พระพุทธศาสนายังมีรูปแบบในการสอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่น่า สังเกตหรือพบอยู่บ่อยๆ ซึ่งได้แก่รูปแบบต่อไปนี้

๑) รูปแบบแบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนายังไม่รู้ ไม่เข้าใจใน

^๔ อัง สตตก.๒๓/๓๔/๓๓

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า๒๕.

หลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเสื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย

๒) รูปแบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเสื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ

๓) รูปแบบแบบตอบปัญหา ผู้ที่ถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อ ธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน

๔) รูปแบบการวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์ หรือประชาชนเล่าลือโพนทะนาตีเตือนกันอยู่มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้าพระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกล่าที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น ต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์

นอกจากนี้ พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง^๖ นโยบายซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่ การตกปลานอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุก ประสานสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย ผู้กมิตร์ทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคีบริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพเองอยู่เสมอ สาลิกาป้อนเหยื่อ หมายถึง การนำธรรมให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน

๑.๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีวิธีการหลากหลาย การศึกษางานวิจัยพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะว่าคุณสมบัติของนักเผยแผ่หรือนักประชาสัมพันธ์ในเชิงวิชาการว่าควรมีคุณสมบัติดังนี้ คือ โสตา ต้องฟังเป็น สวาเวตา ต้องพูดเป็น อุคคเหตา ต้องเรียนเป็น ธาเรตา จำแม่นในเนื้อหาวิชา วิญญาเปตวา หาอุบายให้คนอื่นเขารู้สึก

^๖ พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ธรรมประกาศนโยบาย, บทบรรยายในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>[๗ มกราคม ๒๕๖๐].

เร็ว กุสโลสทิตาสทิตสส ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ โนครหการโก ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท^๗

มีวิธีการเผยแพร่ธรรมะที่มีประสิทธิภาพในยุคโลกาภิวัตน์ มีตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ที่พบจากงานวิจัยเรื่องการเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์^๘ มีดังนี้

๑) หลักและวิธีการในการเผยแพร่ธรรมะของนักเผยแพร่ธรรมะ อย่างที่พระพิสารธรรมพาทีกกล่าวว่า “ต้องมีความรู้โดยมีพื้นฐานมาจากการศึกษาบวชเรียนในเรื่องที่ถูกต้องไม่เบี่ยงเบนไปทางไสยศาสตร์ต้องให้รู้พอให้รู้มันใจประพฤติได้ในสิ่งที่รู้วิธีการก็คือการพูดให้เป็นทำให้ดู อยู่เป็นสุขให้เห็นหรือทำงานให้เป็นตัวอย่างต้องมีบุคลิกดีมีความตั้งใจจริงมีความเข้าใจในวิธีที่จะทำให้คนสนใจได้เป็นอย่างดี”

๒) การกำหนดวิเคราะห์และการเปิดรับธรรมะของกลุ่มเป้าหมายอย่างที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า “จากการรับนิมนต์เพื่อไปแสดงธรรมมิได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเองและเพื่อให้เกิดผลดีอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็วจะใช้วิธีเทศน์สอนผู้บังคับบัญชาระดับผู้ใหญ่หรือผู้มีปัญญาซึ่งจะมีผลไปถึงได้ผู้บังคับบัญชาได้ง่าย”

๓) สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่และแนวคิดในการเลือกสื่ออย่างที่พระภิกษุวิริยคุณ (ทัตตะชีโวภิกขุ) กล่าวว่า “อันดับแรกเกิดจากสื่อบุคคลที่อยู่รอบๆตัวโดยการสอนให้มีความรู้เกิดขึ้นในครอบครัวก่อนจึงจะมีผลมากในการปลูกฝังคุณธรรมโดยมีความเห็นว่าสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตพื้นฐานคือตัวของผู้เผยแพร่เองที่จะเป็นต้นแบบแก่ชาวโลกได้เช่นพระพุทธเจ้าก็นำตนเองเป็นสื่อหากการมองในแง่ทั่วไปสื่อทุกชนิดใช้ได้หมดแต่ก็ยังไม่เกิดประโยชน์หากผู้เผยแพร่ปฏิบัติไม่ได้”

๒. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่ม และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญศึกษาทฤษฎีระบบ ทฤษฎีสมรรถนะ บทบาทหน้าที่พระธรรมทูตและเสนอระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทย ดังนี้

๒.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่องระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ แนวคิดทฤษฎีสมรรถนะ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต บทบาทหน้าที่พระธรรมทูต และศึกษาข้อมูลของพระธรรมทูตในประเทศไทย

^๗ พระราชสีมาภรณ์ (โสภาส นินุตติเมธี), พระสงฆ์กับการพัฒนาศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๘.

^๘ สมเกียรติ เรื่องอนันต์เลิศ, “การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์”, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มปป).

๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในประเทศไทย เป็นการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารนโยบายและผู้บริหารงานพระธรรมทูตจำนวน ๙ รูป

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่ ด้านพระธรรมทูต และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่เกี่ยวข้องด้านงานพระธรรมทูต จำนวน ๙ รูป/คน

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบร่างการพัฒนาระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านพระธรรมทูต ด้านการเผยแผ่ และผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓. ผลการวิจัย

๓.๑ ผลการศึกษาสมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในประเทศไทยสรุปผลการวิจัยพบว่า

๑) สมรรถนะที่พระธรรมทูตจำเป็นต้องมี มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

(๑) ความรู้ (Knowledge) งานพระธรรมทูต ถือเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายที่สำคัญของงานก็คือ การนำธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสู่จิตใจของประชาชนหรือชักนำประชาชนให้หันเข้ามาหาธรรมะ นับได้ว่าเป็นงานที่จะต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกสาขาอาชีพ

(๒) ทักษะ (Skills) พระธรรมทูตต้องทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ ทักษะทางการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ทักษะในการผลิตสื่อธรรมะ ทักษะในการทำงานร่วมกัน เป็นต้น ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว

(๓) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes)) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงพระธรรมทูตนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือ ใฝ่หาใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น

๒) สมรรถนะของพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจในปัจจุบัน มีทั้ง ๒ ประเภท คือ

(๑) สมรรถนะหลัก (Core Competency) ด้านบุคลิกภาพ ด้านความคิด ด้านภูมิธรรม ด้านวิสัยทัศน์ ด้านการจัดการ ด้านมนุษยสัมพันธ์

(๒) สมรรถนะหน้าที่ (Functional Competency) เป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้พระธรรมทูต ปฏิบัติศาสนกิจได้ผลและแสดงคุณลักษณะพฤติกรรมได้เด่นชัดเป็นรูปธรรม

โดยเป็นคุณลักษณะเฉพาะสำหรับสายงานพระธรรมทูต คือ ด้านความรู้ ด้านความสามารถ ด้านคุณภาพจิต และด้านพฤติกรรม

๓) สมรรถนะที่พระธรรมทูตต้องปรับปรุงพัฒนาให้มีขึ้น คือ ผู้ที่จะเป็นพระธรรมทูตที่ดีต้องมีสมรรถนะที่พึงประสงค์ ดังนี้ คือ สมรรถนะตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์และสมรรถนะตามหลักองค์แห่งทูต ๘ ประการ

๓.๒ ผลการศึกษาการพัฒนากระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทยผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ประกอบด้วย องค์ประกอบ ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ การศึกษาบทบาทหน้าที่และสมรรถนะของพระธรรมทูต

บทบาทของพระธรรมทูตในการปฏิบัติศาสนกิจตามที่ได้รับมอบหมาย ในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในสังคมเกือบทุกด้านเพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยนั้นไม่เคยห่างไกลพระพุทธศาสนา ดังนั้นบทบาทของพระธรรมทูตสรุปได้ว่า คือผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจ โดยการให้การศึกษาแก่ประชาชนตามหลักของพระพุทธศาสนา

หน้าที่ของพระธรรมทูตตามพระธรรมวินัย ต้องเป็นผู้หมั่นศึกษาธรรม ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ บทความวิชาการงานวิจัย เอกสาร วารสาร ข้อมูลออนไลน์ เมื่อศึกษาแล้วต้องลงมือปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ทั้งเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติได้แล้วไปทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนให้ประชาชนได้ศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตทั้งในภพนี้และภพชาติเบื้องหน้า

สมรรถนะของพระธรรมทูต มี ๒ ประเภท คือ สมรรถนะหลัก (Core Competency) และสมรรถนะหน้าที่ (Functional Competency)

ส่วนที่ ๒ สมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูต มีสมรรถนะ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งมีคุณสมบัติตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์ ต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๓ ประการคือ มีขันติธรรม มีเป้าหมายคือการบรรลุผลานิพพาน ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใคร มีสมณสัญญา พระธรรมทูตต้องยึดหลักการ ๓ ประการคือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องใส และพระธรรมทูตต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนาของพุทธสาวก ๖ ประการคือไม่ว่าร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร สำรวมระวังเคร่งครัดต่อพระวินัยพุทธบัญญัติ ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแก่วัง ยินดีพอใจอยู่ในสถานที่สงบสงัด มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา

กลุ่มที่ ๒ ต้องมีสมรรถนะองค์ธรรมแห่งทูต ๘ ประการ พระพุทธองค์ได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะของพระธรรมทูตไว้เพื่อให้พระสาวกใช้เทียบเคียงเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้ คือ รู้จักฟัง เป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ ใฝ่ศึกษา เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ทรงจำได้ดี เป็นผู้จดจำเรื่องราวต่างๆได้

อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ เป็นผู้รู้ สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ มีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท

ส่วนที่ ๓ ระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กระบวนการ ได้แก่ สร้างหลักสูตรการพัฒนาพระธรรมทูต กระบวนการฝึกอบรมพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง การทดลองปฏิบัติงานทดสอบสมรรถนะ การปฏิบัติงานจริง ลงพื้นที่จริง การประเมินผล การปฏิบัติงาน การปรับปรุงกระบวนการ แก้ไขปัญหา

๓.๓ การเสนอระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทย สรุปผลการวิจัยพบว่า

ระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทย ที่สร้างขึ้นมีลักษณะของ Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น ซึ่งมีส่วนประกอบ ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ บทบาทหน้าที่และสมรรถนะของพระธรรมทูต ส่วนที่ ๒ สมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตประกอบด้วย หลักวิธีการเผยแผ่ตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโอวาทปาฏิโมกข์ และองค์ธรรมแห่งทูตที่พระพุทธองค์ให้ไว้แก่พระภิกษุที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนที่ ๓ ระบบการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย ผลการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญพบว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้มาก สามารถนำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ต่อไปได้

๔. บทสรุป

ระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทย เป็นการพัฒนาระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยอาศัยหลักการของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นกรอบแนวคิดในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานของความคิดที่จะสร้างสมรรถนะในการทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้กับชาวโลก ให้ได้มีโอกาสที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรม และอาศัยองค์ธรรมแห่งทูตที่พระพุทธองค์แสดงไว้ให้พระภิกษุใช้เทียบเคียงในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญ ดังนี้

ผลจากการวิเคราะห์สมรรถนะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในประเทศไทย สมรรถนะที่พระธรรมทูตจำเป็นต้องมี ควรมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ๑. ความรู้ (Knowledge) ๒. ทักษะ (Skills) และ ๓. คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) สมรรถนะของพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจในปัจจุบัน มีทั้ง ๒ ประเภท คือ ๑. สมรรถนะหลัก (Core Competency) ในด้านบุคลิกภาพ ด้านความคิด ด้านภูมิธรรม ด้านวิสัยทัศน์ ด้านการจัดการ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และสมรรถนะหน้าที่ (Functional Competency) ที่เป็นคุณลักษณะเชิง

พฤติกรรมที่ทำให้พระธรรมทูตปฏิบัติศาสนกิจได้ผลและแสดงคุณลักษณะพฤติกรรมได้เด่นชัด เป็นรูปธรรม

กระบวนการพัฒนาสมรรถนะของพระธรรมทูตในประเทศไทย จะต้องเริ่มจากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูต หาจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและโอกาสในการทำหน้าที่ของพระธรรมทูตเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดสมรรถนะของตัวพระธรรมทูต จากนั้นจึงประมวลสมรรถนะของพระธรรมทูตที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง แล้วกำหนดสมรรถนะที่พึงประสงค์ที่พระธรรมทูตยังขาดอยู่มาเสริม โดยการกำระบบการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูตในประเทศไทยด้วยการสร้างหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะพระธรรมทูต การจัดการกระบวนการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มสมรรถนะหรือสร้างสมรรถนะให้เกิดขึ้น แล้วจึงให้พระธรรมทูตทดลองงานโดยใช้สมรรถนะที่ได้ฝึกอบรมไปก่อนที่จะให้พระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจจริง แล้วติดตามประเมินผลการปฏิบัติศาสนกิจ เมื่อพบข้อบกพร่องในส่วนใดก็นำมาปรับปรุงเนื้อหากระบวนการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียด ดังนี้ คือ ผู้บริหารงานพระธรรมทูตควรให้การสนับสนุนการสร้างสมรรถนะให้พระธรรมทูตที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการศึกษา มีระบบการสนับสนุน กำกับดูแล ให้คุณให้โทษ ควรพัฒนาความรู้ในการสร้างและพัฒนาสมรรถนะ ให้เป็นแบบอย่างหรือรูปแบบในการพัฒนาองค์กร เพื่อให้เกิดเสถียรภาพและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้นไป ควรมีการค้นคว้าวิจัยเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตที่มาจากองค์กรที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายต้องการส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

บรรณานุกรม

- พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. บทบรรยายในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [๗ มกราคม ๒๕๖๐].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**, กรุงเทพมหานคร : โอเอ็นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิสฺสิตฺตเมธี). **พระสงฆ์กับการพัฒนาศาสนาและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ. “การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์”, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. มปป.

